

Spis treści

Lista skrótów	13
Wprowadzenie	15
1. Starożytność bliskowschodnia	25
1.1. Pierwsze społeczności i pierwsze imperia	25
1.2. „Atlantyda” i ciemne wieki starożytności	30
1.3. Fenicja	33
1.4. Izrael	35
1.5. Nowy ład polityczny Bliskiego Wschodu	38
1.6. Inne kręgi kulturowe	40
2. Grecja	45
2.1. Geneza społeczności i jej otoczenie międzynarodowe	45
2.2. Wielka kolonizacja	48
2.3. Konflikt z Persją	51
2.4. Złoty wiek Aten i ich degeneracja	53
2.5. Czas Aleksandra	57
2.6. Czas diadochów	60
2.7. Wiedza o świecie i kontakty z innymi cywilizacjami	63
3. Rzym	69
3.1. <i>SPQR</i>	69
3.2. Zniszczenie „pentarchii śródziemnomorskiej”	72
3.3. Kryzys republiki i powstanie pryncypatu	76
3.4. <i>Pax Romana</i>	79
3.5. Żydzi, Izrael i wczesne chrześcijaństwo	83
3.6. III wiek: imperium w kryzysie	88
3.7. IV wiek: imperium – dominat i chrystianizacja	92
3.8. V wiek: imperium w agonii	95
3.9. Rzymska wiedza o świecie i o innych cywilizacjach	98
3.9.1. Rzymskie odkrycia i badania	98
3.9.2. Persja	101

3.9.3. Afryka	103
3.9.4. Indie	103
3.9.5. Chiny	105
4. Ciemne wieki – u progu naszego świata	107
4.1. Bizancjum, czyli ślepa uliczka	108
4.1.1. <i>Renovatio Imperii</i>	109
4.1.2. Kryzys polityczno-religijny	110
4.1.3. „Mała stabilizacja”	112
4.2. Kościół na rozdrożu	114
4.2.1. Przetrwalił kulturę antycznej	114
4.2.2. Budowa znaczenia papieżstwa	115
4.2.3. Chrystianizacja Europy Zachodniej	118
4.3. Zalążki państw w Europie Zachodniej	120
4.3.1. Od sojuszników wojskowych do efemerycznych państw	120
4.3.2. Frankowie	124
4.4. Powstanie cywilizacji islamskiej	126
4.4.1. Budowa teokracji	126
4.4.2. Złoty wiek kalifatu	128
4.5. <i>Translatio Imperii</i>	131
4.5.1. <i>Translatio Imperii I</i> – cesarstwo Karola	131
4.5.2. <i>Translatio Imperii II</i> – cesarstwo Ottona	134
4.6. Nowi najeźdźcy, nowe państwa	137
4.6.1. Fala za falą z Wielkiego Stepu... ..	138
4.6.2. Wikingowie	140
4.7. Budowa państw w Europie Środkowo-Wschodniej	142
4.7.1. Państwa Europy Środkowej	143
4.7.2. Powstanie państwa ruskiego	147
4.8. Inne kręgi kulturowe	149
4.8.1. Europejska wiedza o świecie	149
4.8.2. Afryka	150
4.8.3. Persja i Azja Środkowa	151
4.8.4. Indie	153
4.8.5. Chiny	154
5. Europejskie średniowiecze – rozwój według nowych reguł	157
5.1. Opór papieża przeciwko cesarzom	158
5.2. <i>Deus le volt!</i>	162
5.2.1. Początek ruchu krucjatowego	162
5.2.2. Królestwo Jerozolimskie	164
5.2.3. Inne fronty: rekonkwista i „krucjaty wschodnioeuropejskie”	167
5.3. Opór królów przeciwko papieżom – początek idei suwerenności państw	170
5.4. Opór społeczeństw przeciw władcom	173
5.4.1. Prawo stanowe	173
5.4.2. „Powietrze miejskie czyni wolnym” (i alpejskie także)	175
5.4.3. Wolność nauki	178
5.5. Wyodrębnianie się Europy Wschodniej	179
5.5.1. Ruś: odwracanie się od Europy	179
5.5.2. Dominacja Mongołów	180
5.5.3. Zbieranie ziem ruskich	182

5.6.	Jesień średniowiecza	183
5.6.1.	„Czarna śmierć” i jej skutki gospodarczo-społeczne	183
5.6.2.	Na drodze do państw narodowych	185
5.6.3.	Oslabienie struktur ponadnarodowych	188
5.7.	Inne kręgi kulturowe i ich kontakty z Europą	189
5.7.1.	Europejscy podróżnicy i komasacja wiedzy geograficznej	189
5.7.2.	Stagnacja w świecie muzułmańskim	192
5.7.3.	Mongołowie – władcy Azji	195
5.7.4.	Powstanie państwa Osmanów	198
5.7.5.	Persja i Azja Środkowa	200
5.7.6.	Subkontynent indyjski	202
5.7.7.	Chiny	203
5.7.8.	Afryka subsaharyjska	206
6.	Epoka odkryć (ok. 1450–ok. 1550)	209
6.1.	Sytuacja w Europie u progu epoki odkryć	210
6.1.1.	Między dynastiami a narodami	210
6.1.2.	Reformacja	211
6.2.	Ekspedycje portugalskie	212
6.2.1.	Zasługi Henryka Żeglarza	212
6.2.2.	Budowa portugalskiego imperium kolonialnego	214
6.3.	Ekspedycje hiszpańskie	215
6.3.1.	Wyprawy Krzysztofa Kolumba	215
6.3.2.	Konkwista i podział polityczny Ameryki Łacińskiej	217
6.4.	Geopolityka	219
6.4.1.	Podział Atlantyku, podział kuli ziemskiej	220
6.4.2.	Utracony dzień	221
6.4.3.	Nowi gracze	222
6.5.	Skutki odkryć	224
6.5.1.	„Złote flotylle” i granica Łaby	224
6.5.2.	Pierwszy cykl wojen antyhegemonicznych	226
6.5.3.	Kontrreformacja	228
6.6.	Relacje z innymi kręgami cywilizacyjnymi	230
6.6.1.	Moskwa	230
6.6.2.	Imperium Osmańskie	233
6.6.3.	Afryka subsaharyjska	235
6.6.4.	Persja	237
6.6.5.	Indie	238
6.6.6.	Chiny	239
6.6.7.	Japonia	241
7.	Budowa europocentrycznej sieci powiązań światowych (ok. 1550–1683)	243
7.1.	Sytuacja w Europie	244
7.1.1.	Habsburgowie – Słońce zachodzi nad Imperium	244
7.1.2.	Owce pożarły ludzi	246
7.1.3.	<i>Ultima ratio regnum</i>	247
7.1.4.	Holenderska „gorączka tulipanowa”	249
7.2.	Uszczegółowianie mapy świata	251
7.2.1.	Nowi odkrywcy, nowe prawa	251
7.2.2.	Atlantycki trójkąt i rozwój gospodarzy	252
7.2.3.	Eksploatacja Ameryki Południowej	255

7.2.4.	Penetracja Ameryki Północnej	257
7.3.	Dominacja państw narodowych	258
7.3.1.	Wojna trzydziestoletnia – druga wojna antyhegemoniczna	258
7.3.2.	Lord Protektor	261
7.3.3.	Król Słońce	263
7.4.	Europa a inne kręgi kulturowe	265
7.4.1.	Carstwo Moskiewskie: Wielka Smuta i marsz do Pacyfiku	265
7.4.2.	Turcja – ostatnia faza ekspansji	267
7.4.3.	Persja	269
7.4.4.	Państwo Wielkich Mogołów	270
7.4.5.	Chiny – kryzys i zmiana dynastii	272
7.4.6.	Japonia	274
7.4.7.	Afryka	275
8.	Nieuświadomiona dominacja Europy (ok. 1700–1800)	279
8.1.	Sytuacja w Europie	280
8.1.1.	Trzeci cykl wojen antyhegemonicznych – zmierzch Króla Słońce	280
8.1.2.	Modernizacja rosyjska	282
8.1.3.	<i>Iustus potestas aequilibrium</i> w europejskiej praktyce	286
8.2.	Europa – mocarstwo normotwórcze	288
8.2.1.	Oświecenie	288
8.2.2.	Pierwsza „wojna światowa” i pierwsza „gospodarka światowa”	289
8.2.3.	Powstanie Stanów Zjednoczonych	291
8.2.4.	Rewolucja francuska	294
8.3.	Stosunki z innymi cywilizacjami	297
8.3.1.	Odkrycia geograficzne	297
8.3.2.	Turcja	299
8.3.3.	Afryka w XVIII wieku	300
8.3.4.	Persja – długie kryzysy, krótkie odrodzenia	303
8.3.5.	Europejska penetracja Indii	304
8.3.6.	Chiny – <i>splendid isolation</i>	305
8.3.7.	Japonia w XVIII wieku	307
9.	Uświadomiona dominacja Europy (ok. 1800–1870)	309
9.1.	Napoleon i czwarty cykl wojen antyhegemonicznych	309
9.1.1.	Wpływ rewolucji francuskiej na sytuację międzynarodową	309
9.1.2.	Europa napoleońska	311
9.1.3.	Upadek Napoleona	314
9.2.	Ład wiedeński	316
9.2.1.	Kongres wiedeński (1814–1815)	316
9.2.2.	System wiedeński i jego ewolucja	319
9.2.3.	Rewolucja gospodarcza	320
9.2.4.	Wiosna Ludów	323
9.3.	Ład późnowiedeński	326
9.3.1.	Rosja: od „nocy mikołajewskiej” do „wiosny sewastopolskiej”	326
9.3.2.	<i>Pax Britannica</i>	329
9.3.3.	Zjednoczenie Niemiec	330
9.4.	Konkurenci pozaeuropejscy	332
9.4.1.	Stany Zjednoczone	332
9.4.2.	Japonia	335

9.5. Aktorzy pozaeuropejscy	336
9.5.1. Układ sił na Bliskim Wschodzie (Turcja i Egipt)	336
9.5.2. Afryka w latach 1800–1870	339
9.5.3. <i>The Great Game</i> /Большая игра	342
9.5.4. Indie	343
9.5.5. Chiny – „stulecie upokorzeń” (I)	345
10. Belle époque i europejski imperializm (1871–1914)	349
10.1. Pierwsza fala globalizacji	350
10.1.1. Konsolidacja świata i Długi Kryzys	350
10.1.2. Imperializm polityczno-gospodarczy	353
10.1.3. Geopolityka kanonierek, geopolityka drednotów	355
10.2. Europa: nowe idee, nowe mocarstwa	356
10.2.1. Socjalizm	356
10.2.2. Nowożytny antysemityzm, syjonizm i „żydokomuna”	359
10.2.3. Niemcy: „Rok trzech cesarzy”	362
10.2.4. Rosja: między Stołypinem a Rasputinem	364
10.2.5. U progu Wielkiej Wojny	366
10.3. Konkurenci pozaeuropejscy	368
10.3.1. Stany Zjednoczone	368
10.3.2. Japonia	370
10.4. Inne regiony świata	372
10.4.1. Bliski Wschód (Turcja i Egipt)	372
10.4.2. Azja Centralna: koniec Wielkiej Gry	374
10.4.3. Indie Brytyjskie, Indochiny Francuskie	375
10.4.4. Chiny – „stulecie upokorzeń” (II)	376
10.4.5. Podział kolonialny Afryki	378
11. Europejskie kataklizmy (1914–1945)	383
11.1. Wielka Wojna	383
11.1.1. Piąta wojna antyhegemoniczna	383
11.1.2. Wielka Wojna – już w pełni światowa	386
11.1.3. Społeczno-gospodarcze skutki I wojny światowej	389
11.2. Ład wersalski	391
11.2.1. Traktat wersalski	391
11.2.2. Ład wersalski – aspekty globalne	394
11.2.3. Ład wersalski – skorygowany	396
11.3. Powstanie Związku Radzieckiego	398
11.3.1. Od rewolucji do „rewolucji”	398
11.3.2. Wojna domowa i eksport rewolucji	400
11.3.3. <i>Pieredyszka – hołodomor</i> – „pięciolatki”	403
11.4. Otoczenie międzynarodowe Europy	407
11.4.1. Stany Zjednoczone	407
11.4.2. Bliski Wschód	409
11.4.3. Indie i Środkowy Wschód	411
11.4.4. Daleki Wschód	413
11.4.5. Afryka	415
11.5. Droga do II wojny światowej	416
11.5.1. Przeobrażenia ekonomiczne i Wielki Kryzys	416
11.5.2. <i>Appeasement</i>	418
11.5.3. Wirujące koalicje	421

11.6. II wojna światowa	423
11.6.1. Rozbiór Europy	423
11.6.2. Globalizacja wojny	425
11.6.3. Zwycięstwo koalicji antyhitlerowskiej	428
11.6.4. Zręby świata powojennego	430
12. Europa podzielona zimną wojną	433
12.1. Ład powojenny	434
12.1.1. Organizacja Narodów Zjednoczonych	434
12.1.2. Gospodarcze aspekty ładu powojennego	436
12.1.3. Broń masowego rażenia	439
12.2. Europa – kondominium supermocarstw	441
12.2.1. Zaangażowanie Stanów Zjednoczonych w zachodnioeuropejski system bezpieczeństwa	441
12.2.2. Budowa bezpieczeństwa Europy Zachodniej	443
12.2.3. Związek Radziecki i budowa bloku komunistycznego	445
12.3. Dekolonizacja	448
12.3.1. Przesłanki i modele dekolonizacji	448
12.3.2. Dekolonizacja w Azji	451
12.3.3. Dekolonizacja w Afryce	453
12.3.4. Neokolonializm i postkolonializm	455
12.4. Zmiany sytuacji w Europie w połowie zimnej wojny	458
12.4.1. Polityka Stanów Zjednoczonych i ewolucja bloku euroatlantyckiego	458
12.4.2. Postępy integracji europejskiej	459
12.4.3. Europa Wschodnia – „socjalizm z ludzką twarzą”	461
12.5. Otoczenie międzynarodowe Europy	462
12.5.1. Przeobrażenia gospodarczo-społeczne w połowie zimnej wojny	464
12.5.2. Supermocarstwa: rywalizacja i inicjatywy rozbrojeniowe	467
12.5.3. Bliski Wschód	470
12.5.4. Indie i Środkowy Wschód	473
12.5.5. Daleki Wschód	476
12.5.6. Afryka	479
12.6. Koniec zimnej wojny	480
12.6.1. Związek Radziecki – „kolos na glinianych nogach”	480
12.6.2. Przywracanie „sporów o wartości”	483
12.6.3. Integracja europejska: od EWP do JAE	486
12.6.4. Blok wschodni: od <i>perestrojki</i> do Jesieni Ludów	488
13. Europa w świecie multipolarnym	491
13.1. Wygaszanie zimnej wojny	492
13.1.1. Rozpad bloku komunistycznego	492
13.1.2. Zjednoczenie Niemiec i powstanie Unii Europejskiej	494
13.2. Globalne wyzwania	497
13.2.1. Globalizacja i odnowienie znaczenia graczy niepaństwowych	497
13.2.2. Światowa gospodarka i polityka klimatyczna	500
13.2.3. Rozbrojenie i proliferacja broni masowego rażenia	503
13.2.4. Wojna z terroryzmem	505

